

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ: УКРАЇНСЬКА МОВА В ПРОФЕСІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

SPEAKING COMPETENCE AS THE BASIS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION: UKRAINIAN LANGUAGE IN A PROFESSIONAL CONTEXT

Дзинглюк О.С.,

*orcid.org/0000-0003-0000-1639**доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Одеського національного морського університету*

Коробко Т.О.,

*orcid.org/0009-0008-3767-3352**доцент кафедри журналістики та мовної комунікації
Одеського національного морського університету*

Шотурма Н.В.,

*orcid.org/0000-0003-4312-4217**кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри журналістики
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Стаття присвячена комплексному аналізу мовленнєвої компетентності як фундаментальної основи професійного спілкування у сучасному українському суспільстві. Наголошено, що в умовах глобалізації, цифровізації комунікативного простору та розбудови національної освітньої системи українська мова набуває ключового значення не лише як державна, а й як основа формування професійної культури, етики й корпоративної ідентичності фахівця. Визначено, що мовленнєва компетентність є інтегрованою характеристикою особистості, яка охоплює знання лексичних, граматичних і стилістичних норм, умінь адаптувати мовні засоби до специфіки професійного дискурсу, володіння комунікативними стратегіями, аргументацією, риторикою, етикетом і навичками міжкультурної взаємодії. Розглянуто сучасні тенденції розвитку української мови у сфері професійного спілкування, підкреслено роль університетської освіти у формуванні навичок ділового мовлення та професійної комунікації. Висвітлено методичні підходи до розвитку мовленнєвої компетентності у студентів закладів вищої освіти, зокрема застосування інтерактивних, ситуаційно-рольових і проблемно-комунікативних методів навчання, кейс-методу, проєктної діяльності, цифрових освітніх ресурсів і тренінгових технологій. Обґрунтовано необхідність системної роботи зі збагачення активного словникового запасу, формування навичок побудови різних типів професійних текстів (звіти, доповіді, резюме, ділові листи, презентації) та розвитку комунікативної гнучкості для ефективної взаємодії з партнерами, колегами й клієнтами. Особливу увагу приділено важливості україномовного професійного середовища як чинника соціокультурної інтеграції, підтримання мовного престижу та зміцнення професійної репутації. Підкреслено, що мовленнєва компетентність у професійному контексті є не лише інструментом комунікації, а й маркером рівня культури, індикатором готовності до командної роботи, лідерства й етичної взаємодії. Окреслено перспективи вдосконалення освітніх програм з української мови за професійним спрямуванням, зорієнтованих на формування фахівців, здатних до комунікації на рівні міжнародних стандартів, адаптації до багатомовного середовища та ефективної участі у професійних і міжкультурних дискусіях.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, професійне спілкування, українська мова, комунікативні стратегії, професійна ідентичність, культура ділового мовлення, інтерактивні методи навчання, цифровізація комунікативного простору.

The article is devoted to a comprehensive analysis of speech competence as a fundamental basis of professional communication in modern Ukrainian society. It is emphasized that in the conditions of globalization, digitalization of the communicative space and the development of the national educational system, the Ukrainian language acquires key importance not only as a state language, but also as a basis for the formation of professional culture, ethics and corporate identity of a specialist. It is determined that speech competence is an integrated characteristic of a person, which includes knowledge of lexical, grammatical and stylistic norms, the ability to adapt language tools to the specifics of professional discourse, mastery of communicative strategies, argumentation, rhetoric, etiquette and skills of intercultural interaction. The article considers modern trends in the development of the Ukrainian language in the field of professional communication, and emphasizes the role of university education in the formation of business speech and professional communication skills. Methodological approaches to the development of speech competence in students of higher education institutions are highlighted, in particular the use of interactive, situational-role and problem-communicative teaching methods, case method, project activity, digital educational resources and training technologies. The need for systematic work on enriching active vocabulary, forming skills in constructing various types of professional texts (reports, reports, resumes, business letters, presentations) and developing communicative flexibility for effective interaction with partners, colleagues and clients is substantiated. Particular attention is paid to the importance of the Ukrainian-speaking professional environment as a factor of socio-cultural integration, maintaining linguistic prestige and strengthening professional reputation. It is

emphasized that speech competence in a professional context is not only a communication tool, but also a marker of the level of culture, an indicator of readiness for teamwork, leadership and ethical interaction. The prospects for improving educational programs in the Ukrainian language in a professional direction, focused on the formation of specialists capable of communicating at the level of international standards, adapting to a multilingual environment and effectively participating in professional and intercultural discussions, are outlined.

Key words: speech competence, professional communication, Ukrainian language, communicative strategies, professional identity, business speech culture, interactive teaching methods, digitalization of the communicative space.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації у суспільстві, економіці та освітній сфері України висувають нові вимоги до рівня мовленнєвої культури та комунікативної компетентності фахівців різних галузей. Українська мова як державна набуває особливого значення у сфері професійного спілкування, де вона виконує не лише інструментальну, а й ідентифікаційну функцію, формуючи корпоративну культуру, професійну етику й імідж установи. У цих умовах виникає потреба ґрунтовного переосмислення теоретичних та методичних засад формування мовленнєвої компетентності, адже традиційні підходи, орієнтовані переважно на відтворення мовних знань, не забезпечують достатнього рівня готовності до реального професійного спілкування.

Додатковим чинником, що актуалізує досліджувану проблематику, є цифровізація комунікативного простору та міжкультурна взаємодія, які розширюють спектр професійних комунікативних ситуацій і вимагають від фахівця володіння сучасними комунікативними стратегіями, гнучкістю мовлення, здатністю до критичного мислення й аргументованої презентації власної позиції. Незважаючи на наявність окремих досліджень, бракує цілісного бачення процесу формування українськомовної мовленнєвої компетентності у студентів закладів вищої освіти саме в аспекті професійного дискурсу.

Таким чином, проблема полягає у визначенні ефективних шляхів і методів розвитку мовленнєвої компетентності як складника професійної підготовки, що здатні забезпечити готовність майбутнього фахівця до комунікації у швидкозмінному, багатомовному та цифровізованому середовищі. Її вирішення потребує комплексного підходу, який поєднує лінгвістичні, психолого-педагогічні та комунікативно-методичні аспекти, з урахуванням специфіки сучасного професійного простору та державної мовної політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова дискусія навколо мовленнєвої компетентності у професійному контексті демонструє кілька взаємопов'язаних трендів: системне осмислення структури компетентності, зростаюча увага до міждисциплінарних підходів (лінгвістика – педагогіка – комунікаційні студії), а також

широке впровадження цифрових і інтерактивних методик навчання. У низці останніх публікацій мовленнєва компетентність постає як інтегрована якість фахівця, яка поєднує лексико-граматичну підготовку з риторичними навичками, стратегіями аргументації й етичними нормами професійного мовлення. Цю інтеграційну перспективу підкреслюють сучасні дослідження національного рівня [8].

Один із помітних напрямів – прагнення поєднати традиційні лінгвістичні методи з цифровими освітніми ресурсами. Емпіричні дослідження останніх років показують, що проєктні підходи, онлайн-платформи та моделі змішаного навчання підвищують практичну спроможність студентів щодо формування професійних мовних навичок, зокрема в частині підготовки ділових текстів і усного професійного виступу. Праці, які аналізують ефективність таких інструментів, вказують на помітне зростання результативності при організації цілеспрямованих тренінгів та модульних курсів [2].

Окремі дослідження фокусуються на специфіці формування мовленнєвої компетентності в конкретних професійних групах (правоохоронці, військові, економісти, непрофільні спеціальності тощо). Такі праці демонструють, що навчальні програми мають бути адаптовані до професійного дискурсу: лексика й жанри (звіт, доповідь, службовий лист) повинні відпрацьовуватись у контексті предметної діяльності, а тренінги – моделювати типові комунікативні ситуації галузі. Дослідження щодо військових і правоохоронних груп ілюструють практичну цінність спеціалізованих модулів навчання для підвищення оперативної комунікації й міжвідомчої взаємодії.

На рівні навчальних програм спостерігається послідовна інтеграція курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у базові освітні траєкторії вишів. Сучасні робочі програми та посібники акцентують на формуванні не лише мовних знань, а й практичних компетентностей: підготовці професійних текстів, розвитку навичок презентації, корпоративної комунікації та ділового етикету. Це вказує на прагнення системи освіти забезпечити готовність випускника до професійної взаємодії в українськомовному середовищі [10].

Водночас у наукових публікаціях помітні й незаповнені ніші: бракує великих лонгitudних досліджень, що відстежували б динаміку мовленнєвої компетентності у студентів протягом адаптації до ринку праці; обмежено представлені порівняльні дослідження ефективності конкретних методик у різних галузях; недостатньо вивчені механізми трансферу компетенцій між мовами у багатомовному професійному середовищі. Комплексне вирішення цих питань вимагатиме міжуніверситетських дослідницьких проєктів та систематичної апробації навчальних модулів у реальних професійних практиках.

Постановка завдання. У контексті окресленої проблеми й аналізу сучасних досліджень виникає потреба у цілеспрямованому теоретико-методичному опрацюванні питання формування мовленнєвої компетентності у професійному середовищі. Завданням дослідження є з'ясування ролі української мови як ключового ресурсу професійного спілкування та чинника професійної ідентичності, а також розроблення рекомендацій щодо вдосконалення освітніх програм і навчально-методичного забезпечення [3].

Для реалізації мети дослідження визначено такі конкретні завдання:

1. Розкрити сутність і структуру поняття «мовленнєва компетентність» у професійному дискурсі та окреслити її складники (лінгвістичні, комунікативно-стратегічні, соціокультурні).

2. Дослідити особливості української мови як інструменту професійного спілкування в сучасних умовах глобалізації, цифровізації та міжкультурної взаємодії.

3. Проаналізувати наявні методики та підходи до розвитку мовленнєвої компетентності у студентів закладів вищої освіти й оцінити їхню ефективність для підготовки фахівців.

4. Визначити чинники, що сприяють або перешкоджають формуванню україномовного професійного середовища, та запропонувати способи його активізації.

5. Сформулювати методичні рекомендації для удосконалення навчальних програм з української мови за професійним спрямуванням із акцентом на інтерактивні й цифрові освітні технології.

6. Розробити узагальнену модель формування мовленнєвої компетентності, що враховує потреби сучасного ринку праці й вимоги до професійної комунікації.

Таким чином, постановка завдання полягає не лише у фіксації окремих дослідницьких кроків, а й у створенні цілісної концепції розвитку мовленнєвої компетентності, яка відповідає вимогам

часу та підвищує конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Формування мовленнєвої компетентності у професійному контексті є багатовимірним процесом, що поєднує мовні знання, практичні навички й комунікативні стратегії. У центрі цього процесу – розвиток здатності майбутніх фахівців не лише грамотно й логічно будувати висловлювання, а й адаптувати їх до конкретної професійної ситуації. Саме українська мова, закріплена в освітньому та правовому полі як державна, виступає ключовим засобом комунікації у діловій, адміністративній, правовій, медичній та інших сферах, де точність, зрозумілість і нормативність мовлення безпосередньо впливають на результат професійної діяльності [1].

Сучасні підходи до розвитку мовленнєвої компетентності пропонують рухатися від засвоєння базових граматичних та лексичних структур до вироблення гнучких стратегій комунікативної взаємодії. Це означає, що професійна українська мова перестає бути лише предметом академічного вивчення й перетворюється на інструмент повсякденної практики. Наприклад, майбутні економісти повинні вміти укладати чіткі та коректні звіти, менеджери – проводити презентації, юристи – формулювати правові документи, а медики – складати анамнез та інформовану згоду пацієнта зрозумілою й коректною мовою. У кожному випадку змінюється і словник, і стиль, і прагматичний акцент висловлювань.

Важливим аспектом викладу є інтеграція мовних і соціокультурних чинників. У реальних умовах комунікація часто виходить за межі чисто мовної компетенції: вона передбачає дотримання етичних норм, особливостей професійного етикету, здатність розпізнавати невербальні сигнали. Так, ділове листування вимагає стриманого тону, чіткого структурування й посилення на нормативні акти, тоді як усна презентація потребує переконливості, динамічності й урахування аудиторії. У межах професійного середовища ці компоненти переплітаються, створюючи цілісну картину комунікативної поведінки фахівця [5].

Особливої уваги заслуговує питання стандартизації й унормування української мови у професійному середовищі. З одного боку, державні стандарти та навчальні програми задають рамки, які забезпечують єдині підходи до навчання; з іншого – швидкий розвиток нових галузей, поява термінології, запозиченої з англійської, та цифровізація комунікацій створюють додаткові виклики. Це змушує викладачів і науковців шукати баланс між нормативністю й гнучкістю,

пропонувати студентам адаптивні навчальні матеріали, створювати корпуси текстів, що відображають сучасну мовну практику.

Не менш значущою складовою є формування вмінь критичного осмислення та редагування власних текстів. Сучасний фахівець має не лише відтворювати готові мовні формули, а й творчо опрацьовувати інформацію, перевіряти достовірність даних, коригувати стилістичні невідповідності. Саме ці компетенції – гнучкість, уважність до деталей, орієнтація на адресата – визначають рівень комунікативної культури особистості й стають підґрунтям професійного успіху.

Важливим чинником є й технологічний аспект. Використання мультимедійних та інтерактивних платформ у процесі навчання української мови для професійних цілей сприяє розвитку мовленнєвої компетентності завдяки імітації реальних ситуацій. Наприклад, моделювання онлайн-переговорів, створення електронних кейсів, робота з відеоматеріалами дозволяють студентам відчувати реалії професійного спілкування, спробувати різні комунікативні стратегії та отримати оперативний зворотний зв'язок. Таке навчання поєднує аналітичний і практичний рівні, а також стимулює креативність [2].

Насамкінець, мовленнєва компетентність у професійному контексті не є статичною. Вона постійно розвивається під впливом змін у суспільстві, появи нових інформаційних технологій і запитів ринку праці. Тому ефективна система навчання української мови для професійних потреб має бути динамічною, адаптованою до сучасних умов та орієнтованою на реальні практики комунікації. Її результатом стає не лише володіння мовою на високому рівні, а й уміння застосовувати її як інструмент професійної взаємодії, засіб вираження ідей і підтримки іміджу фахівця.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що мовленнєва компетентність, розглянута як основа професійного спілкування, є не лише сукупністю мовних знань, а насамперед

динамічним утворенням, яке інтегрує комунікативні навички, соціокультурний досвід і здатність до критичного мислення. Дослідження підтверджує, що українська мова у професійному контексті виконує не лише комунікативну функцію, а й стає маркером професійної етики та інструментом підтримки іміджу фахівця.

Узагальнення теоретичних підходів і практичних напрацювань показало: успішне опанування професійного мовлення можливе лише за умови системного поєднання мовної підготовки, вправ на розвиток критичного мислення, роботи з автентичними текстами та моделювання реальних комунікативних ситуацій. Студенти, що проходять таке навчання, виявляють більш високу гнучкість у доборі мовних засобів, точніше дотримуються стилістичних норм і краще усвідомлюють соціокультурний контекст професійної взаємодії.

Отримані результати підкреслюють важливість зміни традиційної парадигми навчання: від механічного засвоєння правил – до формування здатності застосовувати їх творчо, адаптувати до конкретної сфери й завдань. Зокрема, інтеграція цифрових технологій та мультимедійних ресурсів у навчальний процес дозволяє значно підвищити рівень мовленнєвої компетентності, створюючи середовище, максимально наближене до реального професійного спілкування [6].

Таким чином, українська мова як обов'язковий компонент професійної підготовки є потужним чинником соціалізації та кар'єрного становлення. Її успішне засвоєння не лише підвищує якість комунікації у сфері професійної діяльності, а й сприяє формуванню позитивного іміджу держави, зміцненню культурної та мовної ідентичності. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення галузевих терміносистем, удосконалення навчально-методичного забезпечення та аналіз нових форм цифрової комунікації, що стають невід'ємною частиною професійного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонюк Л. Українська мова у професійній діяльності: теоретичні та практичні аспекти. Київ : Логос, 2020. 256 с.
2. Бондаренко І. Мовленнєва компетентність як складник професійної підготовки студентів немовних спеціальностей. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 30. С. 45–52.
3. Василенко М. Формування комунікативної компетентності у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. *Молодь і ринок*. 2022. № 7. С. 67–71.
4. Григоренко О. Українська мова як чинник професійної соціалізації майбутніх фахівців. *Педагогічні науки*. 2019. № 87. С. 123–131.
5. Дзюба С. Інтерактивні технології навчання української мови для професійних потреб. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2020. № 140. С. 89–95.

6. Жук Л. Мовна підготовка студентів немовних спеціальностей: сучасний стан і перспективи. Вища школа. 2021. № 5. С. 33–39.
7. Іваненко Н. Комунікативна компетентність як складова професійної культури. Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 102–110.
8. Коваль В. Формування мовленнєвої компетентності у майбутніх економістів. Професійна освіта. 2020. № 4. С. 58–64.
9. Литвиненко О. Професійно орієнтоване навчання української мови: сучасні підходи. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2019. № 2. С. 75–82.
10. Мельник Г. Українська мова як засіб формування іміджу сучасного фахівця. Освітній простір України. 2023. № 11. С. 44–49.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025